

«Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

2026 р

Курсова робота з навчальної дисципліни

Адміністративне право

на тему

**« Особливості відповідальності
неповнолітніх »**

Виконав

Студент групи ТУнк-8-24-Б1П (4.6зс)

Дяченко Михайло Едуардович

керівник Соларьова Д.В.

м. Київ

Вступ

Основна частина

Розділ 1. Теоретико-правові засади відповідальності неповнолітніх

- 1.1. Поняття та сутність юридичної відповідальності неповнолітніх
- 1.2. Види юридичної відповідальності неповнолітніх
- 1.3. Міжнародні стандарти захисту прав дитини

Розділ 2. Особливості відповідальності неповнолітніх в Україні

- 2.1. Кримінальна відповідальність
- 2.2. Адміністративна відповідальність
- 2.3. Цивільно-правова відповідальність
- 2.4. Судова практика та вплив воєнного стану

Розділ 3. Особливості відповідальності неповнолітніх у країнах ЄС

- 3.1. Досвід Німеччини
- 3.2. Досвід Франції
- 3.3. Досвід Польщі
- 3.4. Порівняльно-правовий аналіз України та ЄС

Розділ 4. Проблеми та перспективи вдосконалення законодавства

- 4.1. Основні проблеми сучасної системи
- 4.2. Перспективи розвитку ювенальної юстиції
- 4.3. Використання європейського досвіду в Україні

Висновки

Список використаної літератури

Додатки

ВСТУП

Проблема відповідальності неповнолітніх посідає особливе місце у правовій системі будь-якої держави. З одного боку, неповнолітні є повноправними учасниками суспільних відносин і повинні нести відповідальність за свої протиправні дії. З іншого боку, через вікові та психологічні особливості вони потребують особливого підходу з боку держави, який має поєднувати принципи справедливості, гуманізму та виховного впливу.

В Україні питання відповідальності неповнолітніх регулюється нормами кримінального, адміністративного та цивільного законодавства. Законодавець виходить із того, що основною метою застосування заходів впливу до неповнолітніх є не покарання як таке, а їх виправлення, соціальна адаптація та попередження повторних правопорушень. Саме тому до осіб цієї категорії застосовуються спеціальні правила притягнення до відповідальності, які враховують вік, рівень психічного розвитку, умови виховання та соціальне середовище.

Актуальність теми зумовлена тим, що в останні роки українське суспільство стикається з новими викликами у сфері профілактики підліткової злочинності. Повномасштабна війна, вимушене переміщення населення, психологічні наслідки бойових дій, активне використання цифрових технологій та соціальних мереж істотно впливають на поведінку дітей і підлітків. У таких умовах особливої ваги набуває питання пошуку ефективних механізмів реагування на правопорушення неповнолітніх із дотриманням міжнародних стандартів захисту прав дитини.

Крім того, важливого значення набуває вивчення досвіду держав Європейського Союзу, де вже тривалий час функціонують ефективні моделі ювенальної юстиції, орієнтовані на ресоціалізацію неповнолітніх правопорушників. Порівняння українського законодавства з європейськими підходами дає можливість визначити перспективні напрями вдосконалення національної системи відповідальності неповнолітніх.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження особливостей юридичної відповідальності неповнолітніх в Україні, аналіз міжнародних стандартів захисту прав дитини та здійснення порівняльно-правового аналізу законодавства України і держав Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері притягнення неповнолітніх до юридичної відповідальності.

Предметом дослідження є норми національного та міжнародного законодавства, що регулюють питання відповідальності неповнолітніх, а також практика їх застосування.

Розділ 1. Теоретико-правові засади відповідальності неповнолітніх

1.1. Поняття та сутність юридичної відповідальності неповнолітніх

Юридична відповідальність є одним із фундаментальних інститутів права, який забезпечує дотримання правових норм, підтримання правопорядку та захист суспільних інтересів. Вона виникає як реакція держави на вчинене правопорушення та полягає у застосуванні до правопорушника передбачених законом заходів примусу. Разом із тим юридична відповідальність виконує не лише каральну, а й виховну, превентивну та відновлювальну функції.

Особливого значення питання юридичної відповідальності набуває щодо неповнолітніх осіб. Це пов'язано з тим, що дитина або підліток перебуває на етапі формування особистості, світогляду, моральних цінностей і правосвідомості. Саме тому законодавство більшості сучасних держав, у тому числі України, передбачає спеціальний порядок притягнення неповнолітніх до відповідальності.

У науковій літературі юридичну відповідальність неповнолітніх визначають як передбачений законом обов'язок особи, яка не досягла повноліття, зазнати

певних негативних наслідків за вчинене правопорушення. При цьому такі наслідки повинні відповідати принципам гуманізму, справедливості та індивідуалізації покарання.

Відповідно до законодавства України неповнолітніми визнаються особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Саме цей віковий період характеризується значними психологічними змінами, підвищеною емоційністю, схильністю до ризикованої поведінки та значним впливом соціального оточення. Через це підлітки нерідко стають учасниками правопорушень, не усвідомлюючи повною мірою їх правових наслідків.

Особливістю юридичної відповідальності неповнолітніх є те, що держава враховує не лише сам факт правопорушення, а й особу правопорушника. Під час вирішення питання про відповідальність враховуються умови життя дитини, рівень її психічного розвитку, особливості виховання, вплив сім'ї, навчального закладу та найближчого соціального оточення.

Наприклад, якщо двоє підлітків вчиняють однакове правопорушення, суд може прийняти різні рішення залежно від життєвих обставин кожного з них. Якщо один із неповнолітніх раніше не мав проблем із законом, позитивно характеризується у школі та щиро розкався, до нього можуть бути застосовані переважно виховні заходи. Якщо ж інший систематично порушував закон і перебував під негативним впливом кримінального середовища, суд може застосувати більш суворі заходи.

Система відповідальності неповнолітніх ґрунтується на низці принципів. Одним із найважливіших є принцип гуманізму, який передбачає повагу до прав та гідності дитини. Іншим важливим принципом є індивідуалізація відповідальності, що дозволяє враховувати особисті характеристики неповнолітнього. Значну роль відіграє також принцип пріоритету виховного впливу над каральним.

Варто зазначити, що сучасне міжнародне право також розглядає відповідальність неповнолітніх насамперед як засіб їх виправлення та соціальної адаптації. Такий підхід закріплено в Конвенції ООН про права дитини, Пекінських правилах та інших міжнародних документах, які вимагають мінімізувати застосування до дітей суворих санкцій та максимально використовувати виховні й соціальні заходи впливу.

В умовах сучасної України проблема відповідальності неповнолітніх набуває особливої актуальності. Повномасштабна війна, вимушене переселення сімей, психологічні травми, економічні труднощі та активне використання соціальних мереж створюють додаткові ризики для підлітків. Частина неповнолітніх опиняється в складних життєвих обставинах, що може сприяти виникненню девіантної поведінки та правопорушень. (Девіантна поведінка – це поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим або встановленим нормам.)

Таким чином, юридична відповідальність неповнолітніх є особливим правовим інститутом, який поєднує захист інтересів суспільства із забезпеченням прав дитини. Її основною метою виступає не покарання як таке, а формування правослухняної поведінки, виправлення неповнолітнього та його успішна інтеграція в суспільство.

1.2. Види юридичної відповідальності неповнолітніх

Юридична відповідальність неповнолітніх в Україні є складним правовим інститутом, який охоплює різні галузі права. Залежно від характеру правопорушення та його наслідків до неповнолітніх можуть застосовуватися кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність. Кожен із цих видів має власні підстави, порядок застосування та особливості, зумовлені віком особи.

На відміну від повнолітніх громадян, щодо неповнолітніх законодавець застосовує більш гнучкий підхід. Основна увага приділяється не лише

покаранню, а й вихованню, профілактиці правопорушень та ресоціалізації молодшої людини. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам захисту прав дитини та спрямований на забезпечення її подальшого повноцінного розвитку.

Найбільш суворим видом юридичної відповідальності є кримінальна відповідальність. Вона настає за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України. Загальний вік кримінальної відповідальності становить шістнадцять років. Водночас за окремі тяжкі та особливо тяжкі злочини особа може бути притягнута до відповідальності вже з чотирнадцяти років.

До таких правопорушень належать умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, розбій, грабіж, терористичний акт, диверсія, незаконне заволодіння транспортним засобом та інші суспільно небезпечні діяння. Встановлення нижчого вікового порогу для таких злочинів пояснюється тим, що навіть у підлітковому віці особа здатна усвідомлювати їхню підвищену суспільну небезпечність.

Разом із тим закон передбачає спеціальні правила призначення покарання неповнолітнім. Так, до них не застосовується довічне позбавлення волі, а максимальні строки позбавлення волі є значно меншими, ніж для дорослих осіб. Крім того, суд може звільнити неповнолітнього від покарання та застосувати примусові заходи виховного характеру.

Наприклад, якщо п'ятнадцятирічний підліток уперше вчинив крадіжку мобільного телефону, добровільно повернув майно потерпілому та щиро розкаявся, суд може дійти висновку про можливість його виправлення без застосування суворого покарання.

Другим видом є адміністративна відповідальність. Вона регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення та застосовується за

менш небезпечні порушення, які не містять ознак кримінального правопорушення.

Адміністративна відповідальність настає з шістнадцяти років. Найчастіше неповнолітні притягуються до відповідальності за дрібне хуліганство, порушення правил дорожнього руху, розпивання алкогольних напоїв у громадських місцях, куріння в заборонених місцях, порушення громадського порядку.

Особливістю адміністративної відповідальності неповнолітніх є можливість застосування спеціальних заходів впливу. Замість традиційних адміністративних стягнень суд може обмежитися попередженням, доганою, суворою доганою або передачею під нагляд батьків чи педагогічного колективу.

Такі заходи мають переважно виховний характер і спрямовані на формування у підлітка поваги до закону та відповідального ставлення до власної поведінки.

Третім видом є цивільно-правова відповідальність. Вона виникає у випадках заподіяння майнової або моральної шкоди іншим особам.

Особливості такої відповідальності визначаються Цивільним кодексом України. Особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років несуть відповідальність за завдану шкоду самостійно на загальних підставах. Однак якщо неповнолітній не має достатнього майна чи доходів для відшкодування збитків, відповідальність можуть нести його батьки, усиновлювачі або піклувальники.

Наприклад, якщо підліток пошкодив чужий автомобіль або навмисно розбив вітрину магазину, власник майна має право вимагати відшкодування завданих збитків. Якщо неповнолітній не має власних коштів, обов'язок компенсації може бути покладений на його батьків.

Особливе місце посідає моральна шкода. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій неповнолітні нерідко стають учасниками кібербулінгу, поширення неправдивої інформації або принизливого контенту в соціальних мережах. У таких випадках потерпіла особа може вимагати компенсації моральної шкоди в судовому порядку.

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що всі види відповідальності неповнолітніх об'єднані спільною метою — забезпечення правопорядку та формування правослужняної поведінки молоді. При цьому держава намагається знайти баланс між необхідністю реагування на правопорушення та забезпеченням найкращих інтересів дитини.

Таким чином, кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність неповнолітніх становлять єдину систему правових засобів впливу, яка враховує особливості вікового розвитку особи та спрямована на її виправлення, виховання і соціальну адаптацію.

1.3. Міжнародні стандарти захисту прав неповнолітніх

Питання захисту прав дитини є одним із пріоритетних напрямів діяльності міжнародного співтовариства. Після Другої світової війни світова спільнота усвідомила необхідність створення спеціальних міжнародно-правових механізмів, які б гарантували належний рівень захисту дітей та забезпечували дотримання їхніх прав незалежно від країни проживання, соціального походження чи інших обставин.

Сучасна система міжнародних стандартів захисту прав неповнолітніх ґрунтується на визнанні дитини самостійним суб'єктом права, який потребує особливого захисту з боку держави та суспільства через свою фізичну та психологічну незрілість.

Найважливішим міжнародним документом у цій сфері є Конвенція ООН про права дитини 1989 року. Україна ратифікувала цей документ у 1991 році,

взявши на себе зобов'язання забезпечувати права та свободи дітей відповідно до міжнародних стандартів.

Конвенція закріплює чотири основоположні принципи: недискримінацію, забезпечення найкращих інтересів дитини, право на життя та розвиток, а також право дитини висловлювати власну думку з усіх питань, що її стосуються.

Особливе значення для сфери відповідальності неповнолітніх мають положення статті 40 Конвенції, яка передбачає право кожної дитини на гуманне поводження у випадку конфлікту із законом. Документ наголошує на необхідності створення окремої системи правосуддя щодо неповнолітніх та використання заходів, спрямованих на перевиховання й соціальну адаптацію дитини.

Важливу роль відіграють Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх, більш відомі як Пекінські правила, прийняті у 1985 році. Їх основною метою є забезпечення справедливого та гуманного ставлення до дітей, які вчинили правопорушення.

Пекінські правила наголошують на тому, що позбавлення волі неповнолітніх повинно застосовуватися лише як крайній захід і на якомога короткий строк. Перевага повинна надаватися виховним, соціальним та реабілітаційним заходам.

У 1990 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Ер-Ріядські керівні принципи щодо запобігання правопорушенням серед неповнолітніх. Документ виходить із того, що боротьба зі злочинністю неповнолітніх повинна починатися не після вчинення правопорушення, а значно раніше — шляхом створення сприятливих умов для розвитку дітей.

Особлива увага приділяється ролі сім'ї, школи, громадських організацій та місцевих громад у профілактиці девіантної поведінки молоді.

Важливим міжнародним документом є також Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийняті у 1990 році. Вони встановлюють стандарти поводження з дітьми, які перебувають у місцях несвободи, та гарантують їм право на освіту, медичну допомогу, психологічну підтримку і підтримання зв'язків із сім'єю.

На європейському рівні важливу роль відіграють акти Ради Європи та практика Європейського суду з прав людини. У своїх рішеннях суд неодноразово наголошував, що неповнолітні через свій вік є особливо вразливою категорією осіб і потребують додаткових гарантій захисту.

Для України значення міжнародних стандартів особливо зросло після проголошення курсу на європейську інтеграцію. Протягом останніх років здійснюється поступове реформування системи ювенальної юстиції, впроваджуються програми пробації, медіації та ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Водночас сучасні виклики, пов'язані з повномасштабною війною, потребують додаткових механізмів захисту дітей. Значна кількість неповнолітніх пережила окупацію, бойові дії, втрату житла або вимушене переселення. Такі обставини можуть негативно впливати на психоемоційний стан дитини та підвищувати ризик девіантної поведінки.

Отже, міжнародні стандарти захисту прав неповнолітніх формують основу сучасної політики держав у сфері ювенальної юстиції. Вони спрямовані на забезпечення балансу між інтересами суспільства та необхідністю захисту прав дитини, а головною метою визначають не покарання, а виправлення, виховання та успішну соціалізацію неповнолітнього.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного дослідження встановлено, що юридична відповідальність неповнолітніх є особливим правовим інститутом, який поєднує захист інтересів суспільства із забезпеченням прав та законних інтересів дитини. На відміну від відповідальності повнолітніх осіб, вона базується на принципах гуманізму, індивідуалізації та пріоритету виховного впливу.

З'ясовано, що система відповідальності неповнолітніх в Україні охоплює кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність. Кожен із цих видів має власні особливості, однак їх об'єднує спільна мета — виправлення неповнолітнього та попередження нових правопорушень.

Встановлено, що сучасне українське законодавство значною мірою ґрунтується на міжнародних стандартах захисту прав дитини. Важливе значення мають положення Конвенції ООН про права дитини, Пекінських правил, Ер-Рядських принципів та інших міжнародних документів, які орієнтують держави на застосування гуманного та соціально спрямованого підходу до неповнолітніх правопорушників.

Таким чином, відповідальність неповнолітніх у сучасній правовій державі повинна розглядатися не лише як механізм реагування на правопорушення, а й як інструмент виховання, ресоціалізації та забезпечення повноцінного розвитку молоді особи.

Розділ 2. Особливості відповідальності неповнолітніх в Україні

2.1. Кримінальна відповідальність неповнолітніх

Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності, оскільки застосовується за вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених Кримінальним кодексом України. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх визначаються необхідністю

врахування їхнього віку, рівня психічного розвитку, соціальної зрілості та можливостей виправлення без застосування надмірно суворих заходів державного примусу.

Законодавство України встановлює спеціальні правила кримінальної відповідальності неповнолітніх, які закріплені у Розділі XV Загальної частини Кримінального кодексу України. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам захисту прав дитини та практиці більшості європейських держав.

Відповідно до статті 22 Кримінального кодексу України загальний вік кримінальної відповідальності становить шістнадцять років. Проте за окремі тяжкі та особливо тяжкі злочини відповідальність настає з чотирнадцяти років. Законодавець виходить із того, що навіть у такому віці особа здатна усвідомлювати суспільну небезпечність певних діянь та керувати своєю поведінкою.

До злочинів, за які відповідальність настає з чотирнадцяти років, належать умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, зґвалтування, розбій, грабіж, терористичний акт, захоплення заручників, диверсія та деякі інші кримінальні правопорушення.

Однією з ключових особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх є пріоритет виховного впливу над каральним. Суд, розглядаючи справу щодо неповнолітнього, повинен дослідити не лише обставини вчинення злочину, а й особу правопорушника. Враховуються умови проживання, сімейне середовище, рівень виховання, поведінка до вчинення правопорушення, ставлення до навчання та можливість виправлення без ізоляції від суспільства.

Важливим елементом кримінально-правового впливу є примусові заходи виховного характеру. Вони можуть застосовуватися до неповнолітніх замість кримінального покарання, якщо суд дійде висновку, що виправлення особи можливе без призначення суворої санкції. До таких заходів належать попередження, обмеження дозвілля, передача під нагляд батьків або

педагогічного колективу, а також направлення до спеціальної навчально-виховної установи.

Наприклад, якщо неповнолітній уперше вчинив крадіжку майна незначної вартості, добровільно відшкодував шкоду та щиро розкався, суд може застосувати виховні заходи замість покарання.

Ще однією особливістю є система покарань для неповнолітніх. Закон передбачає більш м'які санкції порівняно з тими, що застосовуються до дорослих осіб. До неповнолітніх можуть застосовуватися штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт та позбавлення волі на певний строк. Водночас довічне позбавлення волі щодо неповнолітніх не допускається.

Таким чином, кримінальна відповідальність неповнолітніх в Україні базується на поєднанні принципів справедливості, гуманізму та індивідуалізації відповідальності. Її головною метою є не лише реагування на злочин, а й створення умов для виправлення особи та її повернення до нормального життя у суспільстві.

2.2. Адміністративна відповідальність неповнолітніх

Адміністративна відповідальність посідає важливе місце у системі заходів державного впливу на неповнолітніх правопорушників. Вона застосовується за вчинення адміністративних проступків і має переважно профілактичний та виховний характер.

Правове регулювання адміністративної відповідальності здійснюється Кодексом України про адміністративні правопорушення. Відповідно до статті 12 КУпАП адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли шістнадцятирічного віку на момент вчинення правопорушення.

На відміну від кримінальної відповідальності, адміністративні правопорушення характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки. До

найбільш поширених правопорушень, які вчиняють неповнолітні, належать дрібне хуліганство, куріння у заборонених місцях, порушення правил дорожнього руху, розпивання алкогольних напоїв у громадських місцях та інші порушення громадського порядку.

Законодавець передбачає спеціальний порядок реагування на такі правопорушення. Відповідно до статті 24-1 КУпАП до неповнолітніх можуть застосовуватися спеціальні заходи впливу, серед яких попередження, догана, сувора догана, передача під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють.

Особливістю адміністративної відповідальності неповнолітніх є те, що її основною метою виступає виховання поваги до закону та формування відповідальної поведінки. Саме тому закон допускає можливість заміни традиційного адміністративного стягнення виховними заходами.

Якщо особа не досягла шістнадцятирічного віку, вона не підлягає адміністративній відповідальності. У таких випадках до відповідальності можуть бути притягнуті батьки або законні представники за невиконання обов'язків щодо виховання дітей.

Наприклад, якщо тринадцятирічний підліток систематично пропускає навчання або вчиняє протиправні дії, працівники поліції можуть скласти протокол щодо батьків за неналежне виконання ними батьківських обов'язків.

Отже, адміністративна відповідальність неповнолітніх виконує важливу профілактичну функцію та спрямована насамперед на попередження більш серйозних правопорушень у майбутньому.

2.3. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх

Цивільно-правова відповідальність виникає у випадках заподіяння майнової або моральної шкоди іншим особам. Її основною метою є відновлення порушених прав потерпілої сторони та компенсація завданих збитків.

Питання цивільно-правової відповідальності неповнолітніх регулюються положеннями Цивільного кодексу України. Закон враховує вікові особливості дітей та встановлює різний обсяг відповідальності залежно від віку особи.

Малолітні особи, тобто діти до чотирнадцяти років, не несуть самостійної майнової відповідальності за завдану шкоду. У таких випадках обов'язок відшкодування покладається на батьків, усиновлювачів або опікунів.

Щодо неповнолітніх віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років діє інший підхід. Вони несуть відповідальність за завдану шкоду самостійно, якщо мають власні доходи або майно. Якщо ж такого майна недостатньо, відповідальність частково або повністю може бути покладена на батьків чи піклувальників.

Особливого значення цивільно-правова відповідальність набуває в умовах розвитку цифрового середовища. Нерідко неповнолітні поширюють у соціальних мережах образливу інформацію, фото або відеоматеріали, які можуть завдати моральної шкоди іншим особам.

Наприклад, якщо підліток опублікував неправдиві відомості, що принижують честь та гідність іншої особи, потерпілий має право звернутися до суду з вимогою про спростування інформації та відшкодування моральної шкоди.

Таким чином, цивільно-правова відповідальність виконує відновлювальну функцію та сприяє формуванню у неповнолітніх усвідомлення майнових наслідків власних дій.

2.4. Судова практика та вплив воєнного стану

Судова практика є важливим джерелом розуміння особливостей застосування законодавства щодо неповнолітніх правопорушників. Аналіз судових рішень свідчить, що найчастіше неповнолітні вчиняють злочини проти

власності, зокрема крадіжки, грабежі, незаконне заволодіння транспортними засобами та хуліганство.

У більшості випадків суди намагаються застосовувати до неповнолітніх більш м'які заходи впливу, враховуючи їхній вік, рівень розвитку та можливість виправлення без ізоляції від суспільства. При призначенні покарання особливе значення мають такі обставини, як щире каяття, позитивна характеристика з місця навчання, відшкодування шкоди потерпілому та активне сприяння розкриттю правопорушення.

Останніми роками у судовій практиці дедалі частіше зустрічаються справи, пов'язані з використанням мережі Інтернет. Неповнолітні можуть бути залучені до шахрайських схем, незаконного розповсюдження персональних даних або кібербулінгу. Особливу небезпеку становлять випадки, коли підлітки стають учасниками протиправної діяльності під впливом соціальних мереж або анонімних інтернет-спільнот.

Повномасштабна війна суттєво вплинула на криміногенну ситуацію серед неповнолітніх. Значна кількість дітей була змушена залишити місце проживання, змінити навчальні заклади та адаптуватися до нових умов життя. Багато сімей зазнали матеріальних труднощів або втратили житло.

Психологи та правознавці відзначають, що тривалий стрес, пережиті травматичні події та недостатній контроль з боку дорослих можуть негативно впливати на поведінку підлітків. У деяких випадках це призводить до підвищення ризику вчинення правопорушень.

Окремою проблемою є використання державою-агресором соціальних мереж для вербування українських підлітків з метою здійснення диверсійних дій, підпалів об'єктів інфраструктури або збору інформації. Часто неповнолітні погоджуються виконувати такі завдання через матеріальну винагороду, не усвідомлюючи повною мірою правових наслідків своїх дій.

У зв'язку з цим особливого значення набувають профілактичні заходи, спрямовані на підвищення правової обізнаності молоді, розвиток цифрової грамотності та зміцнення психологічної підтримки дітей, які постраждали від війни.

Отже, судова практика свідчить про необхідність поєднання правових, соціальних та психологічних механізмів впливу на неповнолітніх правопорушників. В умовах воєнного стану держава повинна не лише реагувати на правопорушення, а й усувати причини, які сприяють їх виникненню.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що система відповідальності неповнолітніх в Україні має комплексний характер та охоплює кримінальну, адміністративну й цивільно-правову відповідальність. Кожен із цих видів відповідальності враховує вікові, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх осіб.

Встановлено, що головною метою застосування заходів юридичної відповідальності до неповнолітніх є не покарання як таке, а виправлення особи, її виховання та ресоціалізація. Саме тому законодавство передбачає широкий спектр виховних заходів, які можуть застосовуватися замість суворих санкцій.

Дослідження судової практики показало, що сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією суспільства та воєнним станом, створюють нові ризики для неповнолітніх. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розвиток профілактичних програм, удосконалення системи ювенальної юстиції та посилення соціального захисту дітей.

Таким чином, ефективна система відповідальності неповнолітніх повинна поєднувати правові механізми впливу із заходами виховання, психологічної

підтримки та соціальної адаптації, що відповідає як національному законодавству України, так і міжнародним стандартам захисту прав дитини.

Розділ 3. Особливості відповідальності неповнолітніх у країнах Європейського союзу

3.1. Досвід Німеччини

Німеччина вважається однією з держав Європейського Союзу, яка має найбільш розвинену систему ювенальної юстиції. Німецьке законодавство виходить із принципу, що неповнолітній правопорушник потребує насамперед виховного впливу, а не суворого покарання. Саме тому основною метою державної політики у цій сфері є ресоціалізація молодшої особи та попередження повторного вчинення правопорушень.

Правовою основою відповідальності неповнолітніх є Закон про судочинство щодо неповнолітніх (Jugendgerichtsgesetz). Він передбачає спеціальний порядок розгляду справ за участю дітей та підлітків.

У Німеччині кримінальна відповідальність настає з 14 років. Водночас особи віком від 14 до 18 років визнаються неповнолітніми, а особи від 18 до 21 року належать до категорії так званих «молодих дорослих». Суд може застосувати до них норми ювенального права, якщо встановить, що рівень їхньої психологічної зрілості відповідає неповнолітньому віку.

Особливістю німецької системи є широке застосування виховних заходів. До неповнолітніх можуть застосовуватися:

- соціальні тренінги;
- обов'язкове відвідування психолога;
- громадські роботи;
- участь у програмах ресоціалізації;

- медіація між потерпілим і правопорушником;
- передача під нагляд соціальних служб.

Позбавлення волі використовується лише у виняткових випадках, коли інші заходи виявилися неефективними або коли йдеться про тяжкі злочини.

Важливу роль відіграє інститут медіації. Неповнолітній отримує можливість добровільно відшкодувати завдану шкоду та примиритися з потерпілим. Це сприяє усвідомленню наслідків власних дій та знижує ризик рецидиву.

Наприклад, якщо підліток пошкодив чуже майно або вчинив дрібну крадіжку, суд часто обмежується програмою примирення із потерпілим та виконанням суспільно корисних робіт.

Ефективність такої системи підтверджується відносно низькими показниками повторної злочинності серед неповнолітніх у Німеччині.

3.2. Досвід Франції

Французька модель відповідальності неповнолітніх базується на принципі пріоритету виховання над покаранням. Основні положення щодо відповідальності дітей та підлітків містяться у Кодексі кримінального правосуддя щодо неповнолітніх, який набув чинності у 2021 році.

Французьке законодавство визнає, що дитина через вікові особливості не може нести таку саму відповідальність, як доросла особа. Тому суди зобов'язані враховувати рівень розвитку, умови життя та соціальне оточення неповнолітнього.

Кримінальна відповідальність у Франції можлива з 13 років, однак її застосування залежить від здатності дитини усвідомлювати значення своїх дій.

Однією з характерних рис французької моделі є існування спеціалізованих суддів у справах неповнолітніх. Такі судді мають додаткову підготовку у сфері дитячої психології та соціальної роботи.

У Франції активно використовуються:

- виховні заходи;
- соціальний супровід сім'ї;
- психологічна допомога;
- обмеження певних видів діяльності;
- обов'язкове навчання;
- спеціальні реабілітаційні програми.

Позбавлення волі застосовується лише щодо тяжких злочинів та переважно як крайній захід.

Цікавим є те, що французька система приділяє значну увагу роботі із сім'єю неповнолітнього. Якщо причиною правопорушення стали неналежні умови виховання, соціальні служби можуть працювати не лише з дитиною, а й з батьками.

Особливої актуальності останніми роками набули правопорушення у сфері кібербезпеки, кібербулінгу та використання соціальних мереж. Французькі суди дедалі частіше застосовують виховні програми цифрової грамотності замість традиційних покарань.

Таким чином, французька модель поєднує правові та соціальні механізми впливу на неповнолітніх правопорушників.

3.3. Досвід Польщі

Для України особливий інтерес становить досвід Польщі, оскільки обидві держави мають схожі історичні та правові традиції.

Польське законодавство виходить із того, що боротьба з правопорушеннями неповнолітніх повинна здійснюватися переважно через виховні та профілактичні заходи.

Після реформування системи ювенальної юстиції Польща значно посилила роль сімейних судів. Саме вони розглядають більшість справ щодо неповнолітніх правопорушників.

Загалом кримінальна відповідальність у Польщі настає з 17 років. Проте за особливо тяжкі злочини особа може бути притягнута до відповідальності вже з 15 років.

До неповнолітніх можуть застосовуватися:

- попередження;
- нагляд батьків;
- нагляд куратора;
- направлення до виховного центру;
- участь у соціально-виховних програмах;
- громадські роботи.

Важливу роль відіграють куратори суду. Вони контролюють поведінку підлітка, допомагають йому адаптуватися у суспільстві та підтримують зв'язок із сім'єю.

Цікавим є польський підхід до профілактики правопорушень. Значна увага приділяється співпраці між школами, соціальними службами та поліцією. Якщо підліток демонструє ризиковану поведінку, профілактична робота починається ще до вчинення ним правопорушення.

Після початку повномасштабної війни в Україні польська система також зіткнулася з необхідністю інтеграції великої кількості українських дітей-біженців. Це сприяло розвитку нових програм психологічної підтримки та соціальної адаптації молоді.

Отже, польський досвід демонструє ефективність поєднання правових механізмів із соціальною профілактикою.

3.4. Порівняльно-правовий аналіз України та країн ЄС

Порівняльний аналіз законодавства України, Німеччини, Франції та Польщі дозволяє виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності у підходах до відповідальності неповнолітніх.

Спільною рисою є визнання особливого правового статусу неповнолітнього правопорушника. У всіх досліджених країнах враховуються вікові та психологічні особливості особи, а основною метою відповідальності визнається її виправлення та ресоціалізація.

Україна, як і держави Європейського Союзу, поступово відходить від виключно каральної моделі правосуддя щодо неповнолітніх та впроваджує елементи відновного правосуддя.

Разом із тим існують і певні відмінності.

По-перше, у країнах ЄС значно ширше використовуються альтернативні заходи впливу. Зокрема, медіація, соціальні програми, психологічна допомога та пробація застосовуються частіше, ніж традиційні покарання.

По-друге, у Німеччині та Франції існує розвинена система спеціалізованих ювенальних судів та суддів, які мають відповідну підготовку. В Україні така система ще перебуває на стадії розвитку.

По-третє, держави ЄС приділяють більше уваги роботі з сім'єю правопорушника. В Україні профілактична діяльність часто зосереджується безпосередньо на неповнолітньому, тоді як європейський підхід передбачає комплексну підтримку всієї родини.

Водночас українське законодавство вже містить багато положень, що відповідають міжнародним стандартам. Зокрема, застосування примусових заходів виховного характеру, пробаційних програм та розвиток відновного правосуддя свідчать про поступову гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу.

Особливого значення набуває подальше реформування ювенальної юстиції в контексті євроінтеграційного курсу України. Запозичення позитивного досвіду Німеччини, Франції та Польщі може сприяти підвищенню ефективності профілактики правопорушень серед молоді та забезпеченню належного захисту прав дитини.

Висновки до розділу 3

Дослідження досвіду Німеччини, Франції та Польщі свідчить, що сучасна європейська модель відповідальності неповнолітніх базується на принципах гуманізму, індивідуального підходу та ресоціалізації.

Встановлено, що в країнах Європейського Союзу перевага надається виховним і соціально-корекційним заходам, тоді як позбавлення волі розглядається як крайній захід впливу. Значна увага приділяється медіації, пробації, психологічній підтримці та роботі із сім'єю неповнолітнього.

Порівняльний аналіз показав, що українське законодавство загалом відповідає основним європейським стандартам, проте потребує подальшого розвитку інститутів ювенальної юстиції, пробації та відновного правосуддя.

Таким чином, використання позитивного досвіду держав Європейського Союзу може стати важливим напрямом удосконалення системи відповідальності неповнолітніх в Україні та сприяти більш ефективному захисту прав дитини.

Розділ 4. Проблеми та перспективи вдосконалення законодавства щодо відповідальності неповнолітніх

4.1. Основні проблеми сучасної системи

Незважаючи на поступове вдосконалення законодавства України у сфері відповідальності неповнолітніх, сучасна система все ще стикається з низкою проблем, які негативно впливають на ефективність профілактики правопорушень серед молоді та процес їхньої ресоціалізації.

Однією з найбільш актуальних проблем залишається зростання впливу соціальних та економічних факторів на поведінку неповнолітніх. Значна частина правопорушень вчиняється під впливом несприятливого сімейного середовища, недостатнього контролю з боку батьків, складних матеріальних умов або негативного оточення. Особливо гостро ця проблема проявляється у сім'ях, які опинилися у складних життєвих обставинах через воєнні дії.

Серйозним викликом для держави стала повномасштабна війна. Багато дітей пережили окупацію, вимушене переселення, втрату житла або близьких людей. Такі обставини нерідко призводять до психологічних травм, підвищеної тривожності, агресивності та соціальної дезадаптації. За відсутності належної підтримки це може сприяти формуванню девіантної поведінки та вчиненню правопорушень.

Ще однією проблемою є стрімкий розвиток цифрового середовища. Соціальні мережі та месенджери відкривають нові можливості для спілкування, але водночас створюють нові загрози. Неповнолітні все частіше стають учасниками кібербулінгу, онлайн-шахрайства, незаконного поширення інформації або потрапляють під вплив осіб, які використовують інтернет для втягнення молоді у протиправну діяльність.

Окремої уваги потребує проблема недостатнього розвитку системи профілактики правопорушень. У багатьох випадках державні органи реагують уже після вчинення правопорушення, тоді як профілактична робота повинна починатися значно раніше. Недостатня взаємодія між школами, соціальними службами, правоохоронними органами та органами місцевого самоврядування нерідко ускладнює своєчасне виявлення дітей групи ризику.

Складною залишається і проблема ресоціалізації неповнолітніх після застосування до них заходів юридичної відповідальності. Після завершення покарання або виховних заходів багато підлітків стикаються з труднощами повернення до нормального соціального життя. Вони можуть зазнавати негативного ставлення з боку оточення, мати проблеми з навчанням або працевлаштуванням.

Крім того, в Україні ще недостатньо розвинені механізми відновного правосуддя та медіації. Хоча відповідні елементи поступово впроваджуються, вони поки що не стали повноцінною альтернативою традиційним формам реагування на правопорушення неповнолітніх.

Таким чином, сучасна система відповідальності неповнолітніх потребує комплексного вдосконалення, спрямованого на усунення причин правопорушень та підвищення ефективності профілактичної роботи.

4.2. Перспективи розвитку ювенальної юстиції

Важливим напрямом удосконалення системи відповідальності неповнолітніх є подальший розвиток ювенальної юстиції. У сучасному розумінні ювенальна юстиція являє собою систему державних та суспільних інститутів, діяльність яких спрямована на захист прав дітей, профілактику правопорушень і забезпечення ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Світовий досвід свідчить, що ефективна ювенальна юстиція повинна базуватися на принципах гуманізму, індивідуального підходу та пріоритету

інтересів дитини. Основною метою такої системи є не покарання, а виправлення особи та попередження повторних правопорушень.

В Україні останніми роками відбувається поступове реформування цієї сфери. Одним із важливих кроків стало впровадження програм відновного правосуддя для неповнолітніх. Їх сутність полягає у добровільному примиренні правопорушника з потерпілим та відшкодуванні завданої шкоди без застосування суворих каральних заходів.

Подальшого розвитку потребує система пробації щодо неповнолітніх. Пробація дозволяє здійснювати контроль за поведінкою підлітка без його ізоляції від суспільства та водночас забезпечує психологічну, соціальну та освітню підтримку.

Перспективним напрямом є створення спеціалізованих ювенальних судів або розширення спеціалізації суддів, які розглядають справи за участю неповнолітніх. Це сприятиме більш якісному врахуванню вікових та психологічних особливостей дітей під час здійснення правосуддя.

Важливим завданням залишається розвиток системи психологічної підтримки дітей, які перебувають у конфлікті із законом. Робота психологів повинна бути невід'ємною складовою процесу ресоціалізації та профілактики повторної злочинності.

Особливого значення набуває також впровадження сучасних освітніх програм, спрямованих на формування правової культури молоді. Підвищення рівня правової обізнаності дозволить зменшити кількість правопорушень та сприятиме формуванню відповідального ставлення до власних дій.

Отже, подальший розвиток ювенальної юстиції має стати одним із пріоритетів державної політики у сфері захисту прав дітей.

4.3. Використання європейського досвіду в Україні

Європейський досвід демонструє ефективність комплексного підходу до відповідальності неповнолітніх, який поєднує правові, соціальні, психологічні та освітні механізми впливу. Для України особливого значення набуває адаптація найбільш успішних практик держав Європейського Союзу.

Одним із перспективних напрямів є ширше впровадження медіації. Досвід Німеччини та Франції свідчить, що примирення між потерпілим та правопорушником дозволяє не лише компенсувати завдану шкоду, а й формує у неповнолітнього усвідомлення відповідальності за власні дії.

Корисним для України є і польський досвід взаємодії між школами, соціальними службами та правоохоронними органами. Така співпраця дозволяє своєчасно виявляти дітей групи ризику та проводити профілактичну роботу ще до вчинення правопорушення.

Важливим напрямом є розвиток програм соціальної адаптації та підтримки сімей. У багатьох країнах ЄС робота здійснюється не лише з неповнолітнім, а й з його найближчим оточенням. Такий підхід дозволяє усунути причини девіантної поведінки та створити сприятливі умови для розвитку дитини.

Доцільним є також розширення мережі психологічних служб, особливо в умовах війни. Багато українських дітей потребують професійної допомоги для подолання наслідків пережитого стресу та адаптації до нових умов життя.

Окремої уваги заслуговує розвиток цифрової безпеки неповнолітніх. Європейські держави активно впроваджують освітні програми з медіаграмотності та безпечної поведінки в інтернеті. Враховуючи сучасні виклики, подібні програми повинні активно розвиватися й в Україні.

Таким чином, використання позитивного досвіду держав Європейського Союзу дозволить підвищити ефективність національної системи

відповідальності неповнолітніх та забезпечити її подальшу гармонізацію з європейськими стандартами.

Висновки до розділу 4

Отже, проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що сучасна система відповідальності неповнолітніх в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам захисту прав дитини, проте потребує подальшого вдосконалення. Серед основних проблем слід виділити недостатню ефективність профілактики правопорушень серед молоді, негативний вплив соціально-економічних факторів, наслідки воєнного стану, поширення кіберзлочинності та недостатній рівень розвитку механізмів ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Встановлено, що одним із пріоритетних напрямів реформування є подальший розвиток системи ювенальної юстиції, яка повинна ґрунтуватися на принципах гуманізму, індивідуального підходу та пріоритету найкращих інтересів дитини. Важливе значення мають розширення програм пробації, удосконалення відновного правосуддя, впровадження медіації та посилення міжвідомчої взаємодії між правоохоронними органами, судами, закладами освіти та соціальними службами.

Досвід держав Європейського Союзу свідчить про ефективність комплексного підходу до роботи з неповнолітніми правопорушниками, який поєднує правові, соціальні, психологічні та виховні заходи. Використання позитивних практик Німеччини, Франції та Польщі може сприяти підвищенню ефективності української системи профілактики правопорушень, зменшенню рівня рецидивної злочинності серед молоді та забезпеченню належного захисту прав дитини.

Таким чином, подальше вдосконалення законодавства та практики його застосування повинно бути спрямоване не лише на реагування на вже вчинені правопорушення, а насамперед на створення умов для повноцінного розвитку,

соціальної адаптації та успішної інтеграції неповнолітніх у суспільство. Лише поєднання правових механізмів із ефективною державною соціальною політикою здатне забезпечити належний рівень захисту дітей та сприяти формуванню правосвідомого молодого покоління.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що інститут відповідальності неповнолітніх займає важливе місце у правовій системі України та має низку специфічних особливостей, обумовлених віком, рівнем психічного розвитку та соціальною незрілістю осіб цієї категорії.

З'ясовано, що чинне законодавство України передбачає кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність неповнолітніх. Кожен із цих видів відповідальності має власні особливості, проте всі вони спрямовані не лише на реагування на правопорушення, а й на виховання, виправлення та ресоціалізацію молодшої особи.

Встановлено, що міжнародні стандарти, зокрема Конвенція ООН про права дитини, Пекінські правила та інші міжнародно-правові акти, суттєво вплинули на формування сучасного підходу до відповідальності неповнолітніх в Україні.

Дослідження досвіду Німеччини, Франції та Польщі показало, що в країнах Європейського Союзу переважає відновна модель правосуддя, яка базується на пріоритеті виховних та соціально-корекційних заходів над каральними. Особливого значення набувають медіація, пробація, психологічна допомога та соціальний супровід сімей.

Проведений порівняльний аналіз дозволив зробити висновок про те, що українське законодавство загалом відповідає основним європейським стандартам, однак потребує подальшого вдосконалення. Насамперед це стосується розвитку ювенальної юстиції, розширення програм ресоціалізації,

удосконалення профілактичної роботи та впровадження сучасних механізмів відновного правосуддя.

Особливої актуальності проблема відповідальності неповнолітніх набуває в умовах воєнного стану. Війна створює нові соціальні ризики, які можуть негативно впливати на поведінку дітей та підлітків. У зв'язку з цим важливим завданням держави є забезпечення належного рівня соціального захисту, психологічної підтримки та правового виховання молоді.

Таким чином, ефективна система відповідальності неповнолітніх повинна поєднувати принципи гуманізму, справедливості, законності та пріоритету найкращих інтересів дитини. Лише комплексний підхід, що включає правові, соціальні та виховні механізми, здатний забезпечити успішну профілактику правопорушень і сприяти повноцінній інтеграції неповнолітніх у суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.
5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.
6. Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) 1985 р.
7. Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх (Ер-Ріядські принципи) 1990 р.

8.Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 р.

9.Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р.

10.Національна стратегія захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року.

11.Баулін Ю.В. Кримінальне право України. Загальна частина. – Київ: Право, 2023.

12.Борисов В.І. Кримінальне право України. Особлива частина. – Харків: Право, 2023.

13.Колпаков В.К. Адміністративне право України. – Київ: Юрінком Інтер, 2022.

14.Кузнєцова Н.С. Цивільне право України. – Київ: Алерта, 2023.

15.Адміністративне право України : підручник / за ред. В. Галунька. – Київ, 2023.

16.Кримінологія : підручник / за ред. О.М. Джужі. – Київ: Атіка, 2022.

17.Ювенальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. – Київ, 2023.

18.UNICEF Ukraine. Захист прав дитини в умовах війни. – 2024.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вік настання відповідальності у деяких країнах

Країна	Кримінальна відповідальність
--------	------------------------------

Україна	16 років (14 років за окремі злочини)
---------	---------------------------------------

Німеччина	14 років
-----------	----------

Країна Кримінальна відповідальність

Франція 13 років

Польща 17 років (15 років за тяжкі злочини)

Додаток Б

Основні міжнародні акти щодо захисту прав неповнолітніх

Документ	Рік
Декларація прав дитини	1959
Конвенція ООН про права дитини	1989
Пекінські правила	1985
Ер-Ріядські принципи	1990
Європейська конвенція про здійснення прав дітей	1996

Додаток В

Основні принципи відповідальності неповнолітніх

- гуманізм;
- законність;
- справедливість;
- індивідуалізація відповідальності;
- пріоритет виховного впливу;
- захист найкращих інтересів дитини;
- ресоціалізація та профілактика повторних правопорушень.

Додаток Г

Термінологія

Девіантна поведінка – це поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим або встановленим нормам у суспільстві.

Інтеграція в суспільство (соціальна інтеграція) — це процес, під час якого окремі особи або цілі соціальні групи стають повноцінними членами соціуму.

Ресоціалізація неповнолітніх — це комплексний процес повернення підлітка, який скоїв правопорушення або потрапив у складні життєві обставини, до

повноцінного життя в суспільстві. Він передбачає свідоме відновлення його соціального статусу, усунення наслідків девіантної поведінки та формування суспільно корисних навичок.

Кібербулінг — це умисне цькування, залякування, приниження або поширення неправдивої інформації про людину за допомогою цифрових технологій. Воно відбувається в соціальних мережах, месенджерах, онлайн-іграх та на інших платформах, часто носить систематичний характер і завдає серйозної шкоди психічному здоров'ю.

Компенсація моральної шкоди в судовому порядку — це механізм стягнення грошових коштів за душевні чи фізичні страждання, приниження честі та гідності. Процедура включає **збір доказів, розрахунок суми та подання позову** до суду. Суддя визначає суму індивідуально, враховуючи глибину та характер страждань.

Право на недискримінацію — це фундаментальне право кожної людини на рівне ставлення та захист, незалежно від будь-яких особистих характеристик (стать, раса, вік, інвалідність, релігія тощо). Воно гарантує, що ніхто не може бути обмежений у правах або можливостях.

«Пекінські правила» (Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх) — це міжнародний правовий документ, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році. Вони слугують глобальним орієнтиром для справедливого, гуманного та ефективного захисту прав дітей, які зіткнулися із законом.

Ер-Ріядські керівні принципи — це міжнародний стандарт ООН (прийнятий у 1990 році), який фокусується на **профілактиці правопорушень серед дітей та молоді**. Вони базуються на розумінні того, що найкращим способом боротьби з дитячою злочинністю є усунення умов, які штовхають молодь на протиправні вчинки.

Пробація, медіація та ресоціалізація неповнолітніх є основою відновного правосуддя. Замість ізоляції від суспільства, ці інструменти спрямовані на усвідомлення відповідальності, відшкодування шкоди та здобуття навичок для повноцінного життя без повторення правопорушень.

Медіація (програми відновлення): Це добровільний процес переговорів між неповнолітнім правопорушником та потерпілим за участі фахівця-медіатора. Мета — загладити завдану шкоду та примиритися.

Пробація: Альтернатива позбавленню волі. Передбачає нагляд та спеціальні програми для підлітка за місцем проживання в громаді (виконання обов’язків, навчання або працевлаштування).

Ресоціалізація: Комплекс виховних, психологічних та соціально-педагогічних заходів, спрямованих на корекцію поведінки та адаптацію дитини до нормального життя.

Відновне правосуддя для неповнолітніх — це альтернативний підхід до кримінальної відповідальності, який дозволяє підліткам (підозрюваним або обвинуваченим) виправити свою помилку без суду. Головна мета — ресоціалізація та медіація з потерпілим замість традиційного покарання.

Ювенальна юстиція — це спеціалізована система правосуддя, яка захищає права неповнолітніх (осіб до 18 років). Вона фокусується не на жорсткому покаранні, а на реабілітації, перевихованні та соціальній адаптації підлітків, які скоїли правопорушення, а також захищає дітей-потерпілих та свідків.